

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ

© Луньков А.В., 2006

Проаналізовано створення спеціальних служб системи національної безпеки США і їх трансформацію для забезпечення національних пріоритетів.

There has been analyzed the process of forming the special services of the USA national security system and their transformation to promote the national priorities.

Процеси світового розвитку людства останнього часу: глобалізація, руйнація двополюсного світового порядку, цивілізаційна криза, наслідки „холодної війни”, призвели до появи нових загроз. Внаслідок цього з'явилися нові підходи у вирішенні проблем національної безпеки. Деякі провідні політологи вважають, що до початкових проблем сучасності належать терористична діяльність, існування кримінальних структур і торгівля наркотиками.

Якщо раніше захист території, кордонів, державного устрою, людських та матеріальних ресурсів суверенної держави був на першому місці у пріоритетах національної безпеки, а держава перебирала на себе виконання цих завдань за допомогою створення та утримання потужних збройних сил, то тепер удари терористів націлені на мирне населення й інфраструктуру, які в умовах глобальної економіки поширюють негативні наслідки на весь світ, а існуючі силові структури від початку не були призначені для боротьби з новими загрозами. За цих умов надзвичайно зростає значення воєнної організації держави, зокрема, так званих спеціальних служб, які покликані своєчасно виявити створення терористичних організацій, зв'язок з кримінальними структурами держави, підготовку ними терористичних актів і повинні вміти їх відвертати.

11 вересня 2001 року 17 терористів за допомогою літаків здійснили терористичні акти, спрямовані на знищення базових символів американської, точніше, західної цивілізації: політичного – Білого Дому, військового – Пентагону, фінансового – Всесвітнього торговельного центру. Такої трагедії у Сполучених Штатах Америки ще не було. Події 11 вересня у США змусили світ здригнутися. Мільйони людей зрозуміли, якою вразливою є наша цивілізація, і наскільки все у світі взаємозалежне. Одночасно тероризм постав як загальнолюдська загроза.

Людство побачило лице нового ворога – жорстокого, підступного та могутнього, який заради досягнення своїх цілей готовий на будь-які дії, щоб посягти паніку в суспільстві, викликати у людей недовіру у спроможність влади контролювати ситуацію і забезпечити спокій і безпеку громадян.

Ці події у США порушили перед світовою спільнотою багато нових проблем щодо протидії терористичним проявам, головним з яких, на думку багатьох експертів, залишається глобалізація терористичної діяльності. Вона, на відміну від глобалізації економічної, розвивається і трансформується значно швидше. Кожна країна мусить передбачати ті або інші види небезпеки в різних галузях, які визначають необхідність створення структури, яка адекватно і гнучко реагує на ці різновиди – система органів національної безпеки. Найбільший інтерес у цьому плані становить досвід США, де структури такої системи існують вже півстоліття.

Незважаючи на те, що в Україні завдяки її геополітичному положенню і досить продуманій та обґрунтованій зовнішньополітичній стратегії ще не впритул стикнулися з міжнародним терором,

нашій державі потрібно враховувати міжнародний досвід антитерористичної діяльності, а також те, що тероризм завдає підступних та страшних ударів саме там, де їх не очікують.

У багатьох працях вітчизняних дослідників цю проблему тільки формулювали, а робіт, які б детально розкривали цю тему, є одиниці.

У Законі „Про національну безпеку”^{*} визначено її як інтеграцію питань внутрішньої, зовнішньої та воєнної політики в інтересах виваженого підходу до проблем використання різних військових і невійськових заходів.

У 70-х роках минулого століття у поняття „національна безпека” почали об’єднувати не тільки військові, але й поєднані з ними економічні й соціальні аспекти. Для забезпечення різних інтересів окремих відомств системи національної безпеки США існує спеціальний механізм – Рада національної безпеки, яка була створена відповідно до закону про національну безпеку.

Рада національної безпеки (РНБ) є дорадчим органом при Президенті і займається питаннями координації внутрішньої, зовнішньої та воєнної політики. Закон чітко визначає функції РНБ, які „полягають у наданні Президенту рекомендацій з питань узгодження внутрішньої, зовнішньої та військової політики, які торкаються національної безпеки ...” [1, с. 594].

Голова РНБ – Президент США, а постійними членами являє віце-президент, державний секретар, міністр оборони. Як постійні радники в роботі Ради беруть участь директор Центрального розвідувального управління (ЦРУ) і голова комітету начальників штабів Збройних сил США. Апарат РНБ очолює помічник Президента з питань національної безпеки [2, с. 65].

Основні напрямки роботи РНБ відповідають її організаційній структурі, яка залишається динамічною і змінюється залежно від ситуації в країні та за її кордонами. До апарату РНБ надходить оперативна й аналітична інформація від різних федеральних відомств, насамперед з держдепартаменту, міністерства оборони і ЦРУ. Працівники Ради аналізують її, підсумовують оцінки і висновки та на основі цього готують доповіді і рекомендації Президенту, які можуть бути предметом обговорення на засіданнях РНБ.

У 60–90-х роках минулого століття інфраструктура, а також представництва, об’єкти і військові бази США за кордоном, неодноразово ставали цілями для атак терористів. З цього приводу, ще у 70-х роках у Сполучених Штатах почали створювати загальнодержавну систему заходів протидії тероризму як на території країни, так і поза її межами.

У середині 90-х років головним центром щодо координації зусиль у боротьбі з тероризмом на федеральному рівні стала Рада національної безпеки. Антитерористичне багатоваріантне планування здійснювали 26 міністерств і відомств, а також місцева влада. Фактично ж цю роботу всередині країни було покладено на Федеральне бюро розслідування (ФБР), а поза її межами – на Управління з боротьби з тероризмом Державного департаменту і ЦРУ [3, с. 7].

Згідно з Законом про національну безпеку від 1947 року, відповідальність за розроблення і здійснення зовнішньої політики і забезпечення безпеки держави несе державна розвідка, яку організують і здійснюють розвідувальні органи федеральних установ і відомств. Всі вони об’єднані в „розвідувальне співтовариство” – визнана у США офіційна назва сукупності відомств, в яких займаються розвідкою і контррозвідкою.

Наприкінці ХХ століття до складу розвідувального співтовариства належали: ЦРУ, ФБР, Агентство національної безпеки (АНБ), Національне управління повітряно-космічної розвідки (НУПКР), Національне управління видової розвідки і картографії (НУВРК), розвідувальне управління Міністерства оборони (РУМО), Управління національної безпеки (УНБ), розвідки міністерств армії, військово-повітряних і військово-морських сил, розвідувальні служби низки цивільних відомств (Держдепартаменту, Міністерств фінансів і енергетики, Управління з боротьби з наркотиками) [4, с. 6].

^{*} Ухвалений Конгресом США і підписаний 26 липня 1947 року президентом Г. Труменом.

Основні напрямки практичної діяльності розвідувального співтовариства визначаються Президентом країни і Радою національної безпеки. Вони ухвалюють всі найважливіші таємні операції, які здійснюють спеціальні служби, іноді виступають їх ініціаторами, відстежують їх реалізацію. Для безпосереднього керівництва і координації роботи основних ланок великої розвідувально-бюрократичної системи створено декілька надвідомчих і міжвідомчих органів, найважливішими з яких є Центральна розвідка. Директором Центральної розвідки залишається директор Центрального розвідувального управління. Він вважається головним радником Президента і РНБ з усіх питань розвідувальної діяльності і проведення підривних акцій за межами держави.

Згідно з законодавством США, головною оперативною ланкою в системі зовнішньої безпеки країни і основним органом стратегічної розвідки Сполучених Штатів залишається Центральне розвідувальне управління. Закон про національну безпеку визначає, що воно підпорядковується безпосередньо Президенту США. Очолює ЦРУ директор, якого призначає особисто Президент, а потім затверджує сенат. Директор ЦРУ здійснює керівництво зовнішньою розвідкою на міжвідомчому рівні. Координаційні функції і повноваження директора ЦРУ ухвалені Законом про національну безпеку США у 1947 році і доповнювалися у наступні роки в деяких законах, а також у виконавчих указах Президента США і директивах РНБ. Координуюча роль директора Центральної розвідки регламентується указом Президента № 12333, відповідно до якого він згідно з вказівками Президента „формує такі цілі і вказівки для розвідувального співтовариства, що сприяють розширенню можливостей щодо задоволення потреб національної зовнішньої розвідки, які можуть очікуватися у майбутньому” [5, с. 7].

Наприкінці минулого століття у постійному складі ЦРУ працювало майже 18 тис. осіб, а річний бюджет відомства, за оцінками експертів, перебільшував три млрд. доларів [6, с. 2].

Від початку завданнями Центральної розвідки була протидія загрозам з боку окремих країн зі специфічною ідеологією. Вона відповідала за зовнішню розвідку і прогноз розвитку зовнішньополітичного становища. Зусилля розвідки зосереджували на збиранні інформації, що стосувалася регулярних збройних сил конкретних суверенних держав, переважно країн Варшавського Договору. Інформація мала технічний характер і стосувалася національної оборони. Особливу увагу привертати військові об'єкти, розташування стартових позицій ракетних військ стратегічного призначення, арсенали, військово-морські бази, верфі, маневри сухопутних та військово-морських сил.

Після ліквідації Варшавського Договору і розпаду СРСР змінилася світова обстановка, що змусило американське керівництво розпочати пошук нових зовнішньополітичних пріоритетів і відповідно нових завдань для ЦРУ. Під час „холодної війни” основним об'єктом розвідки був СРСР, після розпаду якого виявилася низка загроз, що раніше мали незначну питому вагу в роботі розвідувального співтовариства. До них почали зараховувати незаконну торгівлю наркотиками, міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового знищення. Якщо раніше увагу приділяли збиранню будь-якої інформації про потенціальних противників, то головне завдання розвідки на початку 90-х років полягало у відборі таких даних із потоку відомостей, які характеризували й союзників США.

Напередодні трагічних подій у Нью-Йорку відбувалася перебудова структури і функцій інституцій національної безпеки США, зокрема Центрального розвідувального управління. На цей час його бюджет становив 3,5 млрд. доларів. Після холодної війни у відомстві відбулось декілька апаратних реорганізацій, але так і не розробили концепції свого реформування. На початку 2001 року були визначені пріоритети діяльності управління – таємне збирання розвідувальної інформації з всіх можливих джерел і активне використання новітніх технологій.

Іншою, не менш важливою складовою системи національної безпеки США, залишається Федеральне бюро розслідувань. В організаційному сенсі воно входить до складу Департаменту юстиції і має статус основного контр-розвідувального органу на території Сполучених Штатів. У межах міністерства воно є порівняно самостійним і поєднує у собі функції контррозвідки,

політичної поліції і карного розшуку і в цьому сенсі є єдиною у своєму роді установою не тільки в США, а й у всьому світі. Директор ФБР безпосередньо підпорядковується голові Департаменту юстиції, який одночасно здійснює функції генерального прокурора США [2, с. 77].

Оскільки у США немає єдиної федеральної поліції і компетенція всіх поліцейських структур обмежена кордонами штатів, ФБР іноді називають „вищою поліцією”, на яку покладені розслідування злочинів на території декількох штатів і ще 250 видів „федеральних” (найважчих) злочинів, до яких належать пограбування банків, викрадення людей, використання підризних пристроїв, наркобізнес, дії організованої злочинності, комп’ютерні злочини тощо. Для цього Бюро розробило національну стратегію боротьби з організованою злочинністю і наркобізнесом, яка передбачає координацію і взаємодію всіх правоохоронних органів США.

У жовтні 1990 року Президент Джордж Буш – старший ухвалив директиву № 47, яка рекомендувала ФБР дещо скоригувати контррозвідувальні програми, що реалізовувалися, для того, щоб урахувати зміни в політичному устрої країн Східної Європи і в Радянському Союзі, активізацію розвідувальної діяльності проти США з боку країн, які раніше не виявляли такої активності, зусилля деяких держав щодо впровадження агентів в американські організації.

Варто відзначити, що наприкінці минулого століття у ФБР працювало 22 тис. співробітників, а також 10 тис. оперативних співробітників, а його річний бюджет становив майже 2,2 млрд. доларів. На території Сполучених Штатів Америки було 56 відділів і 390 відділень (офісів ФБР). У 24 містах країни були спеціальні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю. Основні з них – управління контррозвідки, карних розслідувань, науково-технічних і лабораторних досліджень. У структуру Бюро також входили 22 представництва ФБР при посольствах у різних країнах світу [7, с. 7].

Федеральне бюро розслідування залишається провідною державною структурою з боротьби з тероризмом на території Сполучених Штатів. Воно відповідає за запобігання терористичним актам, викриття і арешт терористів, здійснення розслідувань по карних справах, які пов’язані з тероризмом. Крім того, в структурі ФБР є підрозділи, що займаються забезпеченням безпеки важливих елементів інфраструктури США, боротьбою з комп’ютерним тероризмом, а також протидіють міжнародному тероризму.

Майже до середини 1970 року проведення ФБР антитерористичних розслідувань регламентувалося таємними відомчими інструкціями. Однак серія гучних скандалів, що були пов’язані зі зловживаннями у діяльності Бюро, призвели до того, що у 1976 році генеральний прокурор підготував інструкції щодо організації політичного розшуку і розслідування справ про тероризм. Вони були введені у дію на початку березня 1976 року. Вже з кінця 1970 року у законодавчих актах Сполучених Штатів почали передбачати положення, які були спрямовані на протидію тероризму. Це було пов’язано з тим, що, зважаючи на зростання терактів у всьому світі, зокрема і спрямованих проти громадян США, на Держдепартамент було покладено завдання аналізу стану справ у цій галузі.

Федеральний закон „Про заручників” від 7 жовтня 1978 року надав можливість, у разі захоплення американських громадян, котрі перебували за межами країни, застосовувати для їх визволення будь-які заходи, крім відкритих військових дій. Основний наголос у законодавчій практиці був зроблений на вичленення із загально карних злочинів тих, які безпосередньо були пов’язані з терористичною діяльністю. Ще однією особливістю ухвалених законів у цій галузі стало прагнення зробити максимально жорсткими покарання за злочини терористичного характеру, що отримало подальший розвиток в ухваленому 26 квітня 1996 року законі „Про тероризм і застосування смертної кари”. У 1984 році, після вибуху у Міжнародному торговельному центрі у Нью-Йорку, Конгрес ухвалив цілий пакет законів, спрямованих проти тероризму. У тому самому році на підставі Монреальської конвенції про боротьбу з незаконними актами, що спрямовані проти безпеки цивільної авіації, був ухвалений закон „Про здійснення диверсій проти повітряних суден”. Для створення сприятливих умов у діяльності ФБР і інших федеральних відомств з збирання інформації про терористичні організації і заходів, що вони готують, у 1984 році був ухвалений

закон „Про заборону діяльності, пов’язаної із підготовкою терористів або підтримкою терористичних груп”. Згідно з цим законом вважається протиправним, якщо громадянин США або особа, котра постійно проживає у Сполучених Штатах, або комерційна організація здійснюють чи роблять спробу здійснити яке-небудь таке діяння: перебувати у терористичній організації та брати участь в її діяльності; навчати у будь-якій формі членів терористичних груп і організацій; надавати матеріально-технічну або інтелектуальну допомогу терористичній організації. У 1985 році Конгрес ухвалив закон „Про карне переслідування терористів”, який встановив відповідальність за вбивство, незаконне позбавлення волі, а також здійснення інших насильницьких дій щодо громадян США у будь-якій державі, міжнародних водах або повітряному просторі, а також створення загрози для їхнього життя. У цьому ж році був ухвалений закон „Про введення смертної кари за здійснення актів тероризму”, який можна застосовувати у разі смерті американських громадян [8, с. 7].

Важливою складовою системи національної безпеки Сполучених Штатів Америки залишається Агентство національної безпеки (АНБ). Воно було створено на підставі таємної директиви Президента США Гаррі Трумена у 1952 році. АНБ входить до складу Міністерства оборони на правах особливого органу і підпорядковується безпосередньо Міністру оборони.

На АНБ покладено централізоване керівництво всією радіо- та радіотехнічною розвідкою США, перехоплення і дешифрування кодів іноземних держав, забезпечення всіх видів урядових і військових відомств шифрами, кодами і таємними системами зв’язку. Воно відповідає за збирання і оброблення даних радіо- та радіотехнічної розвідки, розподіл джерел розвідувальної інформації між органами військових і інших відомств в інтересах збройних сил США. На початку XXI століття загальна кількість штатних співробітників АНБ перевищувала 20 тисяч осіб, а річний бюджет, за оцінками спеціалістів, становив майже 4 млрд. доларів. Крім того, від 140 до 170 тисяч осіб працюють на численних постах радіо- та радіотехнічної розвідки, що розташовані на території США і поза їх межами [6, с. 5].

Крім того, АНБ бере керівну участь у спеціальному проєкті розвідки ECHELON (ЕШЕЛОН), за допомогою якого США, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія і Канада здійснюють у світовому масштабі тотальний контроль за радіо- і кабельним зв’язком, а також супутникові канали, телефонні і комп’ютерні мережі, підводні волокнисто-оптичні лінії. Завдяки йому керівництво США може отримувати інформацію, яка передається по урядових, дипломатичних, комерційних і військових мережах зв’язку зарубіжних держав, контролювати значний масив Інтернету. ЕШЕЛОН використовується також і з метою комерційної розвідки. Його можливості застосовують для вивчення банківської, промислової, торгово-економічної, фінансової, науково-дослідної, політичної сфер життя європейських країн.

Сьогодні стало зрозуміло, що масштабні терористичні акції неможливі без потужного фінансового забезпечення, яке здебільшого відбувається за рахунок “відмивання” брудних грошей, отриманих від наркоугод, незаконної торгівлі зброєю. Саме цими проблемами займається найстаріша американська спеціальна служба – Таємна служба Міністерства фінансів (ТСМФ), для якої боротьба зі злочинами у галузі економіки за непохитність американської фінансової системи залишається одним із двох основних завдань. Інше, не менш важливе, завдання Таємної служби полягає у охороні вищих посадових осіб виконавчої влади і, передусім, Президента США.

Завдання Таємної служби постійно розширювали в обох основних напрямках її діяльності. Сьогодні діяльність ТСМФ регламентується певними статтями Зводу законів. У галузі охоронної діяльності в сферу її відповідальності входить гарантії безпеки Президента, віце-президента і членів їх сімей; колишніх президентів, їх дружин і дітей віком до 16 років; основних кандидатів на посади президента, віце-президента і їх дружин за 120 днів до дати виборів; голів іноземних держав і урядів, які перебувають у США з візитами; Білого дому, будинків і приміщень, в яких розташовані апарат Президента і резиденція віце-президента, будинків Міністерства фінансів; іноземних дипломатичних представництв у Вашингтоні й інших містах за вказівкою Президента. У сфері

економічних злочинів Служба розслідує всі випадки, пов'язані із виготовленням, розповсюдженням і використанням фальшивих грошей, цінних паперів (облігацій, векселів, чеків тощо.); кредитних карток, зокрема для оплати телефонних розмов і заправки автомобілів; із незаконним під'єднанням до телефонів з метою здійснення неоплачуваних розмов; з фінансовими злочинами з використанням телекомунікації, зокрема і комп'ютерів; з підробленням особистих документів; з відмиванням незаконно отриманих грошей і всякого роду фінансовими шахрайствами [9, с. 7].

Розвиток систем комунікацій і зв'язку, комп'ютерних технологій у фінансовій справі призвів до зростання злочинів у цій сфері. За даними ТСМФ, щорічні збитки від використання фальшивих кредитних карток становлять декілька мільярдів доларів. Враховуючи, що тепер ці злочини почали здійснюватися міжнародними групами злочинців з використанням фальшивих платіжних паперів, з 1994 року Таємна служба здійснює спеціальну програму „Операція ТРІП”. Її мета – визначити слабкі місця в системі Міністерства фінансів, які можуть використати злочинці, вдосконалення системи контролю за справжністю фінансових документів, розроблення єдиних підходів до їх перевірки в різних країнах. Ця програма здійснюється за допомогою Таємної служби в багатьох країнах, зокрема у ФРН, Великобританії, Японії, Південній Кореї, Канаді, Іспанії, Італії.

Таємна служба також організовує збирання відкритої інформації, що стосується економічних і валютно-фінансових питань, вивчає економічне становище провідних держав світу, добуває дані про кредитно-фінансові системи різних країн, їх можливості щодо фінансування оборонних заходів. Служба нараховує майже 5 тисяч співробітників, її річний бюджет становить понад 120 млн. доларів [4, с. 9].

Серед членів розвідувального співтовариства помітне місце займає Управління розвідки і досліджень державного департаменту, в якому займаються забезпеченням вищого керівництва країни інформацією з військово-політичних, соціологічних, наукових і інших питань, воно відповідає за збирання даних на політичних, військових і інших діячів різних держав; керує діяльністю розвідувальної майже 250 американських посольств і інших представництв за кордоном, розподіляє між ними розвідувальні завдання, відповідає за роботу цілодобово функціонуючого центру збирання і оброблення розвідувальної інформації. Згідно з оцінками іноземних експертів, в Управлінні працює майже 500 спеціалістів, а його річний бюджет досягає 80 млн. доларів [4, с. 9].

У Державному департаменті також існує Управління з боротьби з тероризмом. Його керівник очолює Міжвідомчу робочу групу з боротьби з тероризмом і спеціальні сили Департаменту. На Управління покладено завдання формування і реалізації зовнішньої політики країни в антитерористичній сфері. Зокрема, у квітні 1997 року представники цього Управління брали участь у міжнародній конференції в Москві. У своїх виступах на конференції представники США вже тоді були змушені визнати, що Сполучені Штати, як і інші держави світу, зовсім не застраховані від загрози тероризму [3, с. 7].

Боротьба із наркобізнесом розглядається військово-політичним керівництвом США як одне з найважливіших завдань у сфері забезпечення національної безпеки. Воно розробило національну стратегію за контролем над наркотиками, яка містить низку заходів з протидії їх нелегальному виробництву, розповсюдженню і вживанню. Згідно з поглядами американських спеціалістів, боротьба з наркобізнесом – це різнобічний процес, який об'єднує різні аспекти: політичні, економічні, соціальні, морально-психологічні, військові тощо. Відповідно до національної стратегії щодо боротьби з наркобізнесом істотну роль в системі національної безпеки Сполучених Штатів Америки відіграє Управління з боротьби з наркотиками (УБН). Воно було створено у липні 1973 року об'єднанням чотирьох незалежних відомств, які займалися окремими аспектами боротьби з наркобізнесом, і входить до складу Міністерства юстиції. На чолі Управління є директор. Воно має 19 територіальних відділень у великих містах США. Крім того, представництва УБН існують у 50 країнах світу [6, с. 7].

Управління здійснює свою діяльність на території США і за кордоном по виявленню організацій, які займаються виготовленням і контрабандним постачанням наркотиків, визначенню маршрутів їх надходження у США, припиненню дій груп, що торгують ними, догляду за виконанням законодавства, яке стосується боротьби з виробництвом і розповсюдженням наркотичних речовин. Управління готує стратегічні оцінки і довгострокові прогнози у сфері боротьби з торгівлею наркотиками, здійснює розвідку щодо викриття фінансових зв'язків угруповань, що постають наркотики, із організаціями, які займаються “відмиванням”, надає розвідувальну підтримку урядам інших держав у цій сфері. УБН координує діяльність розвідувальних служб і інших федеральних органів у сфері відповідальності; наглядає за діяльністю компаній і фірм, яким дозволено займатися виробленням і розповсюдженням медичних наркотичних препаратів; навчає персонал, здійснює наукові дослідження і обмінюється інформацією із зацікавленими організаціями; викриває і арештовує осіб, котрі причетні до вироблення і розповсюдження наркотичних речовин. В оперативному плані УБН підпорядковано Федеральному бюро розслідування. У ньому працює понад 800 оперативних співробітників, а річний бюджет сягає 20 млн. доларів [4, с. 9; 6, с. 7].

У травні 1998 року американський Президент ухвалив одразу дві нові директиви у сфері антитерористичної політики. Перша з них, враховуючи зростаючу загрозу нападу на США з використанням як звичайної зброї, так і засобів масового знищення, наказувала розробити систематизованіший і планованіший підхід до її відбивання, що і було реалізовано у системі спеціальних заходів з протидії тероризму. Друга директива стосувалася посилення захисту інфраструктури США, причому основні зусилля були спрямовані на забезпечення взаємодії між урядом і приватними компаніями у боротьбі з терористичною загрозою.

Відповідно з ухвалених Президентом документів, для відвернення загрози тероризму у США було створено Національне управління внутрішньої готовності (НУВГ) і розпочалась реалізація у постійному режимі Федерального плану реагування (ФПР) на випадок виникнення надзвичайних ситуацій, а також і великомасштабні теракти. Був розроблений план, що передбачав варіанти залучення сил федеральних відомств і окремих штатів до протидії тероризму.

Після подій вересня 2001 року були потрібні нові підходи до внутрішньої безпеки країни. “Ця війна на два фронти, ми воюємо за межами країни, і ми здійснюємо боротьбу із тероризмом всередині країни”, – наголосив Президент Дж. Буш-молодший у своїй промові 24 січня 2002 року. Він визначив основні пріоритети політики своєї адміністрації так: воєнна безпека, внутрішня безпека, економічна безпека [10, с. 137].

У цей період у Сполучених Штатах відбулась кардинальна реформа силових структур, якої не було в суспільстві за всю історію існування держави. Реформі передували експертні оцінки ситуації у світі, а також пошук способів вирішення проблеми організації боротьби з тероризмом.

На підставі глибинного аналізу стану національної безпеки, висновків численних експертів, врахування недоліків і прогнозування майбутніх викликів і загроз, почалося кардинальне реформування спеціальних служб Сполучених Штатів Америки. Основний акцент було зроблений на превентивні заходи, або, висловлюючись мовою спецслужб, – на профілактичні дії. Політичне і військове керівництво США вирішило зосередити свої зусилля на найзагрозливіших напрямках, щоб викривати і знешкоджувати можливих злочинців на попередніх стадіях підготовки до терористичних актів.

8 жовтня 2001 року відповідним наказом глави держави у межах Виконавчого управління Президента США було засновано Управління внутрішньої безпеки – УВБ (The Office of Homeland Security). Президент визначив його головне завдання, яке полягало у розробленні всебічної координованої національної стратегії боротьби з тероризмом на території країни.

Згідно з офіційним сайтом Білого дому в Інтернеті, функції УВБ полягають у координації зусиль структур виконавчої влади щодо попередження або розкриття терактів, здійснення відповідних та відновлювальних заходів, пов'язаних із терористичними атаками на території США.

УВБ було доручено визначати пріоритети і координувати зусилля зі збору і аналізу у Сполучених Штатах інформації, що стосується загрози тероризму, дій терористів у країні. У співробітництві з помічником Президента з питань національної безпеки УВБ повинно визначати пріоритети у збиранні зовнішніх розвідувальних даних, що стосуються діяльності терористичних угруповань всередині США. Нове Управління мало співпрацювати з усіма рівнями влади – від федеральних до місцевих. Одним із головних завдань УВБ стало забезпечення готовності відповідати на терористичні атаки і ліквідації їх наслідків. На УВБ також було покладено завдання координації заходів з метою захисту стратегічної інфраструктури країни, енергосистем, комунальних служб, підприємств з виробництва і використання ядерних матеріалів. УВБ повинно координувати зусилля щодо захисту стратегічно важливих транспортних і інформаційних систем [11, с. 1].

6 червня 2002 року Дж. Буш виступив зі зверненням до країни, в якому запропонував створити Міністерство внутрішньої безпеки – МВБ (Department of Homeland Security).

В офіційному повідомленні для преси контури нового міністерства були сплановані так. В його структурі планувалося створити чотири напрями: безпека кордонів і транспорту; готовність до відповідних заходів у надзвичайних ситуаціях; контрзаходи щодо хімічної, біологічної, радіологічної і ядерної зброї; аналіз інформації і захист інфраструктури. МВБ об'єднало багато організацій і служб, що були задіяні у сфері захисту населення й інфраструктури США від міжнародного тероризму.

Служби 22-х федеральних агентств були об'єднані у новому Міністерстві внутрішньої безпеки. Крім того, Міністерство розпочало координувати діяльність ще 8 самостійних федеральних відомств, до яких входять контрольні, розвідувальні і контррозвідувальні служби. Вони зберігають самостійність, але МВБ аналізує інформацію, що надходить від них, і координує спільні операції різних спеціальних служб [12, с. 7].

Наприкінці серпня 2004 року Президент США Дж. Буш ухвалив чергове розпорядження щодо посилення протидії світовому тероризму. Згідно з його вказівкою у США розпочав діяти Національний контртерористичний центр (НКЦ). Обов'язки голови Центру були покладені на директора Центрального розвідувального управління. Основною метою створення нової антитерористичної структури стало бажання консолідувати зусилля всіх федеральних відомств, які працюють у цій сфері діяльності. При цьому боротьба з тероризмом ставиться на найвищий рівень пріоритетності у комплексі завдань, що вирішуються різними державними органами. Головним завданням НКЦ визначено оброблення, аналіз і узагальнення всіх даних, що стосуються тероризму і антитерористичної діяльності у світі, яка надходить із будь-яких джерел.

Реформація системи національної безпеки Сполучених Штатів Америки істотно вплинув і на розвиток традиційних розвідувальних і контр – розвідувальних служб держави, передусім це стосується Центрального розвідувального управління. У 2002 році було заплановано внести деякі корективи у структури антитерористичних підрозділів ЦРУ, вишколити для боротьби із тероризмом декілька підрозділів зі складу сил спеціального призначення Пентагону. У складі ЦРУ на базі підрозділів, які до того займалися здійсненням нелегальних спеціальних операцій за кордоном, згідно з особистими вказівками Президента США, було створено нове формування винятково для боротьби з міжнародними терористичними організаціями. Оперативне керівництво ним заплановано здійснювати з контртерористичного центру ЦРУ [11, с. 2].

Що стосується Федерального бюро розслідування, то вже у травні 2002 року ФБР оприлюднило докладніше плани своєї майбутньої реорганізації, яка повинна була дати змогу Бюро ефективніше попереджувати теракти. Основною проблемою, яка постала перед спецслужбою після 11 вересня 2001 року, стала фізична неможливість аналітично обробити всю інформацію, яка надходить до ФБР. Під час реформи планувалося перевести 520 агентів, що займалися кримінальними злочинами, на боротьбу з тероризмом. До вересня 2002 року Бюро запланувало найняти ще 900 співробітників, які займатимуться антитерористичною діяльністю. Крім того, у ФБР почали

створювати команду швидкого реагування, до завдання якої входить підтримка „польових агентів” у будь-якому регіоні світу і робота у районах, де відсутні відділення ФБР, було заплановано посилити кооперацію діяльності з ЦРУ [13, с. 7].

Вже у 2004 році відбулися докорінні зміни у діяльності ФБР, які визначалися тим, що його ресурси були спрямовані лише на одну загальну ціль – запобігання будь-яким терористичним атакам як на території США, так й у тих регіонах світу, де можуть бути порушені інтереси Сполучених Штатів Америки. Відповідно до цього збирання інформації було підпорядковано новій цілі. ФБР почало тісніше працювати із ЦРУ у питаннях протидії тероризму і координувати свою діяльність у цьому напрямку з усіма правоохоронними органами країни [14, с. 1].

Отже, сьогодні домінянтою політики безпеки США як всередині країни, так і на міжнародному рівні є „війна проти тероризму в глобальних масштабах”. Враховуючи форми і способи дій терористичних угруповань, тенденції розвитку міжнародного тероризму, американське політичне і військове керівництво реалізує комплексну програму, яка спрямована на поширення дипломатичних, правоохоронних, економічних, військових і розвідувальних можливостей для протидії загрозам, що походять від міжнародного тероризму. Вважається, що її виконання дозволить виявляти і затримувати терористів і ліквідувати злочинні групи на території США, які його підтримують; розкривати і знищувати їх таємні притулки; припиняти незаконні види діяльності, які підтримують зацікавлені у цьому держави.

Отже, у своїй діяльності керівництво США переконано, що ефективна боротьба з тероризмом, забезпечення інших національних інтересів вимагає об'єднання федеральних зусиль, повсякденного оцінювання загроз і координації діяльності федеральних міністерств та відомств, продовження радикальної трансформації всієї структури національної безпеки. У Білому домі активно працюють спільно з Конгресом в інтересах підвищення можливостей американських відомств з боротьби з тероризмом удосконаленням структури спеціальних служб у сфері розвідки та контррозвідки, збільшення чисельності спеціальних співробітників й надання їм відповідних коштів.

1. Палмар Н., Аллен Т.Б. *Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова.* – М.: КРОН – ПРЕСС, 1999. – 816 с. 2. *Современные Соединенные Штаты Америки: Энцикл. справочник.* – М.: Политиздат, 1988. – 542 с. 3. Хлебников И. *Антитеррористическое многовариантное планирование // Независимое военное обозрение.* – 1999. – 19–25 ноября (№ 45). – 7 с. 4. Доронин В. „Разведывательное сообщество” США // *Зарубежное военное обозрение.* – 1990. – № 7. – С. 3–9. 5. Исаев М. *Разветвленная и отлаженная система // Независимое военное обозрение.* – 1996. – 28 марта – 4 апреля (№ 58). – 7 с. 6. Прохоров С. *Разведывательное сообщество США // Зарубежное военное обозрение.* – 1998. – № 12. – С. 2–7. 7. Максимов О.Н. *Сыскное войско генпрокурора США // Независимое военное обозрение.* – 1999. – 2–8 июля (№ 25). – 7 с.; Хлобустов М.О. *Тотальная война с терроризмом // Независимое военное обозрение.* – 1997. – 26–30 апреля (№ 16). – 7 с.; Прокофьев С. *На охране Президента и национальной экономики // Независимое военное обозрение.* – 1999. – 17–23 декабря (№ 49). – 7 с.; Золотухин В.П. *Международный терроризм и новая концепция внутренней безопасности США // Новая и новейшая история.* – 2004. – № 3. – С. 137–148. Николаев Д., Суханов П. *Американская госбезопасность // Независимое военное обозрение.* – 2002. – 21–27 июня (№ 20). – С. 1–2. 8. Штейнберг М. *Дорога в Штаты шахидам открыта // Независимое военное обозрение.* – 2004. – 12–18 ноября (№ 43). – 7 с.; Реформы в ФБР // *Независимое военное обозрение.* – 2002. – 7–13 июня (№ 18) – 7 с.; Куранов А. *Агенты со здравым смыслом // Независимое военное обозрение.* – 2004. – 2–8 июля (№ 24). – С. 1–8.